

5. *Грушевський М.* З новим роком! // *Село*. – 1911. – № 1. – С. 1.
6. *Грушевський М.* Як живеться газетам в Росії // *Село*. – 1910. – № 3. – С. 4.
7. *Єфремов С.* Історія українського письменства. – К., 1995. – 538 с.
8. *Животко А.* Історія української преси. – Мюнхен, 1989–1990. – 334 с.
9. *Жовтобрюх М.* Мова української періодичної преси. – К., 1970. – 303 с.
10. *Ігнатієнко В.* Українська преса (1816–1923 рр.): Історико-бібліографічний етюд. – К., 1926. – 80 с.
11. *Історія української дожовтневої журналістики* / Під ред. О. Дея. – Львів, 1983. – 518 с.
12. *Олесницький Є.* Статистика національної свідомості нашої інтелігенції // *Діло*. – 1908. – № 6. – С. 3.
13. *Сарнацький О.* Жандармський нагляд за українськими політичними партіями в Росії (1900–1907 рр.) // *Історичний журнал*. – 2006. – № 1. – С. 24–34.
14. *Село*. – 1910. – № 8. – С. 3.
15. *Сріблянський М.* З громадського життя // *Українська хата*. – 1912. – № 12. – С. 677–684.
16. *Сріблянський М.* Українська преса і громадянство // *Українська хата*. – 1910. – № 6. – С. 396–405.
17. *Тищенко (Сірий) Ю.* З моїх зустрічей: Спогади / Упоряд. Сидоренко О., Сидоренко Н., передм. М.А. Шудрі. – К., 1997. – 112 с.
18. *Тищенко-Сірий Ю.* Перші наддніпрянські масові політичні газети (1909–1912). – Нью-Йорк, 1952. – 22 с.
19. *Українська преса в Росії* // *Діло*. – 1911. – № 36. – С. 2.
20. *Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі ЦДАК України)*. – Ф. 442. – Оп. 857. – Спр. 43. – Арк. 3–6.
21. *ЦДАК України*. – Ф. 295. – Оп. 1. – Спр. 347. – Арк. 6.
22. *ЦДАК України*. – Ф. 1439. – Оп. 1. – Спр. 1344 – Арк. 21.
23. *ЦДАК України*. – Ф. 1235. – Оп. 1. – Спр. 583. – Арк. 35.
24. *ЦДАК України*. – Ф. 1235. – Оп. 1. – Спр. 303. – Арк. 418.
25. *Циркуляр* проти українського часопису // *Діло*. – 1910. – № 148. – С. 5.
26. *Чикаленко Є.* Щоденник (1907–1917): У 2 т. – К., 2004. – Т. 1. – 428 с.: іл.
27. *Шаповал Ю.* Україна людей: Особистість у контексті національного чину. – Львів, 2001. – 276 с.

Отримано 07.09.2010 р.

м. Київ

Сніжана Новак

УДК 821.161.2

**“...ЗАВЖДИ ВІРЮ, ЩО СЛУЖУ ДОБРІЙ СПРАВИ...”
(ПУБЛІЦИСТИКА ВОЛОДИМИРА БІРЧАКА
ЗА МАТЕРІАЛАМИ ГАЗ. “УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО”)**

Уперше в українському літературознавстві на матеріалах газ. “Українське слово” окреслено тематичні обрії та розглянуто ідейне спрямування публіцистики Володимира Бірчака 20 – 40-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: публіцистична спадщина, псевдоніми, тематичні обрії, проблематика, ідейне спрямування.

Snizhana Novak. “I’ve always believed to serve a noble cause...” Volodymyr Byrchak’s essays in “Ukrayinske Slovo” (“The Ukrainian Word”)

The paper is the first attempt to outline the thematic range and the ideological background of Volodymyr Byrchak’s essays published in the newspaper “Ukrayinske Slovo” during 1920–40s.

Key words: essays, pseudonym, thematic range, subject matter, ideological background.

Ім’я Володимира Бірчака (1881 – 1952) – прозаїка, одного з фундаторів львівського модерністського літературного угруповання “Молода Муза” (1906 – 1914), доцента Кам’янець-Подільського університету, критика, літературознавця, публіциста, пластового, громадського й культурного діяча, педагога, чий життя і творчість головно пов’язані з Галичиною та Закарпаттям, – тривалий час залишалося невідоме широкому загалові. Адже це було ім’я звинуваченого в націоналізмі вченого, якого 1945 року незаконно засудили

на 25 літ позбавлення волі та 1952-го замордували в Озерлагу (м.Тайшет Іркутської обл.). І лише 1990 року прозаїк був посмертно реабілітований. Від часу арешту до кінця 90-х років минулого століття доля В.Бірчака залишалася невідомою. З відновленням незалежності України почали з'являтися окремі згадки про літературну спадщину цієї вельми популярної колись постаті.

Виявом чи не найяскравішої грані літературного обдаровання В.Бірчака став його публіцистичний доробок. За період від 1915 до 1945 р. статті талановитого письменника друкували численні газети та журнали Галичини й Закарпаття, зокрема "Українське слово" (Ужгород, 1932 – 1938). Значна частина публікацій у багатьох тогочасних виданнях анонімна. На сторінках закарпатських часописів 1920 – 1940-х рр., крім анонімів, трапляються прізвища А.Волошина, М.Бращайка, Ю.Бращайка, С.Ключурака, Й.Бойчука, С.Сірополка, М.Острроверхи, Д.Дорошенка, В.Дорошенка, О.Скорописа-Йолтуховського, В.Фірцака, І.Рогача та ін. Серед них і В.Бірчак залишив поважну за обсягом і змістом публіцистичну спадщину, яка досі не зібрана повністю й належно не досліджена. Багато анонімних статей авторства В.Бірчака не встановлено. Ми спромоглися ідентифікувати лише кілька непідписаних публікацій В.Бірчака, окремі ж його статті назавжди залишаться спадком "безіменних" гранословів. Повна картина розвитку публіцистичного таланту В.Бірчака буде можлива за умови зібрання й докладного вивчення всього доробку майстра слова. Нині ця робота перебуває на стадії пошуку.

1938 р. В.Бірчак згадував: "Я працював в Ужгороді вже сьомий рік в редакції "Українського слова", працював безкорисливо, тому часто мусів був сам виписувати цілі числа, в кожному разі мав поняття про редакційну працю" [6, 13]. Окрім того, публіцистові доводилося "тримати його (часопису. – С.Н.) адміністрацію в руках" так, щоб не мати жодних боргів [6, 14], адже газета виходила тільки на кошти передплатників, не прислуговуючи жодним грошовитим політичним силам. Виважена тональність "Українського слова", його цілеспрямована українськість допомогли "завоювати симпатію читачів та їх матеріальну підтримку, що дозволило часопису з двотижневика почати виходити щотижня" [41, 281]. І в цьому була немала заслуга В.Бірчака. Його публікації вирізнялися всебічним висвітленням конкретних проблем, належним знанням пов'язаних із зображуваними подіями фактів, влучними ремінісценціями з історико-літературних джерел. До того ж ці дописи вигідно вирізнялися добірною українською мовою, легким стилем, гумором чи пекучою сатирою залежно від проблематики статті. Саме В.Бірчак запровадив у закарпатській періодиці 20 – 40-х рр. ХХ ст. добру традицію регулярного ведення сатирично-гумористичних рубрик: уважав серйозним недоліком, якщо будь-яка газета "загалом не мала фейлетону, а фейлетон конечний, причиняється до оживлення часопису" [6, 69].

Про значущість праці фейлетоніста писав у газ. "Діло" 1923 р. М.Рудницький, зазначаючи, що в редакції можна навчитися створювати передові статті на актуальну тему, але "в усіх галицьких редакціях, інституціях і шинках не можна навчитися тайни: як писати "малі фейлетони", в яких можна би торкнутись усіх заборонених, себто найбільше живучих питань нашої дійсності". Кожен працівник часопису, вів далі М.Рудницький, мріяв стати фейлетоністом, бо саме фейлетон – "синонім свободи критики", "синонім незалежності думки та духової потреби глядіти на власні хиби і сміятися з них" [42]. А щодо В.Бірчака, то він був фейлетоністом із Божої ласки і здобув собі заслужене визнання.

Починаючи з 1934 р., сатирична рубрика "Українського слова" мала назву "На коліні". У ній В.Бірчак виступав переважно під псевдонімом *Н.А.Коліні*. Але в 11 числі "Свободи" за 1938 рік цей псевдонім брутально розкрив один із її редакторів. Конфлікт було спровоковано "чисто в інтересі національної

справи”. Опонент-заздрісник у статті “Не “на коліні” в недопустимо грубій формі паплюжив не лише особу В.Бірчака, а й справу всього життя педагога-письменника. Наклепник сховався за псевдонімом “Молодий Редактор” і “безстрашно” наносив удари, уживаючи зневажливі фрази щодо “сивенького писаки “на коліні”. В.Бірчак гідно вийшов із конфліктної ситуації. Він без жодних образ на адресу нападника у відкритому листі до головного редактора “Свободи” А.Волошина попросив розповісти працівникам цієї газети “хоч трохи про такт та про журналістичну етику!” [24]. Але після інциденту В.Бірчак писав фейлетони вже не в рубриці “На коліні” й без підпису Н.А.Коліні. До кінця існування “Українського слова” цей псевдонім більше не з’являвся на його сторінках.

Зникнення улюбленої рубрики стало прикрим фактом для численних шанувальників сатири письменника. Невдовзі “Українське слово” в 47-му числі за 1938 р. умістило зворушливу “Оду до Н.А.Коліні”, в якій читачі просили “батька Н.А.Коліні” й далі “честь під шкуру заливати” всім, хто того вартує. “Батько” продовжував друкувати свої статті: публіцистичні без підпису або зі “ситуативним” псевдонімом, а літературно-критичні під власним прізвищем.

Учень В.Бірчака із Дрогобицької гімназії Л.Луців згадував: “В.Бірчак був оптимістом” [39, 685]. Це була світоглядна позиція письменника. Про життєствердний настрій свідчать і його публіцистичні твори. У статті “Петро Карманський – історик “Молодої Музи” В.Бірчак того ж 1936 р. розповідав про себе: “Ще в мене добрий гумор, ще завжди в мене охота до праці, ще завжди вірю, що служу добрій справі, ще завжди люблю людей. <...> Крім цього в одній з тутешніх редакцій граю роль Галактіона Чіпки, сміюся з дурників, сміюся з мудрагелів. Фантазії мало в те вкладаю, бо життя часто таке смішне, що вистане добре заобсервувати якийсь факт і вміти його описати. Людям подобаються ті речі, часом хвалять, часом знов лають, усяко буває” [8]. Звісно, ішлося про редакцію “Українського слова”. Працюючи там, письменник намагався виховати в читачів жадобу повнокровного життя, вселити оптимізм у всіх, хто оточував майстра слова. Недарма ж він був загальноновизнаним гумористом номер один у Карпатській Україні.

Цілий пласт публіцистики В.Бірчака присвячений проблемам шкільництва. Він не лише сам укладав українські підручники, а й пильно стежив за процесом створення навчальних посібників іншими авторами. Нищівної критики з боку педагога зазнав дилетантський підручник з історії Закарпаття С.Ніколава. У фейлетоні “Пишу історію Хуста” [29] Н.А.Коліні заявляє, що візьметься подати історію цього українського міста, бо був у ньому не раз, купався в Тисі, замок бачив зблизька і здалека, в ожеледицю навіть упав на головній вулиці. Персонаж В.Бірчака розмірковує, що цих знань буде досить, аби праця вийшла “строго наукова”, як у Ніколава. Жартуючи так усерйоз, автор уплітає в текст недолугості, повиписувани С.Ніколавом, й одразу ж подає їх спростування, бо “людям, що не знають Ужгорода, треба пояснити...”.

Спотворювала мову й викликала плутанину граматики Сабова. Проти її насильницького вивчення В.Бірчак під псевдонімом Н.А.Коліні виступив у фейлетоні “Не хочу, не хочу, не хочу...” [27]. Публіцист наводить трагікомічні ситуації з навчального процесу, які, однак, викликають радше обурення й роздратування, аніж сміх. Така реакція на сучасне прочитання спровокована теперішнім занедбанням державної української мови. Якби українськість запроваджувалася нині так само фанатично-настирливо, як її досі викорінюють, то за неймовірно короткий час ми мали б національну українську державу з усіма її “атрибутами”: школою, мовою, літературою, культурою, політикою...

Людей, які задля вигоди “стають” то українцями, то “руськими”, переходять з однієї партії до другої, з одного товариства до наступного, але ніде не хочуть і не вміють жити власною працею, письменник під псевдонімом Н.А.Коліні викриває у фейлетоні “Полазник і облазник”. Автор докладно характеризує тип істоти, яка стала об’єктом сатиричного висміювання. Публіцист закликає відкинути надмірну чемність у поводженні з полазником, що “розпановився”, натомість пропонує давати перевертневі рішучу відсіч – “тоді, може, й з полазника вродиться чоловік” [31]. Цій Бірчаківій сатиричній годі відмовити в актуальності й у наші дні...

Темі перетворення української організації “Руська Центральна Рада” на Закарпатті в “Русскую Центральную Раду” присвячений фейлетон Н.А. Коліні “Авраам роди Ісаака...”. У цьому дописі письменник висвітлює плутанину правописів і насаджування мертвонародженого “карпаторусского язика” [11].

Надзвичайно колючим сарказмом проіннятий фейлетон Н.А.Коліні під назвою “Карпаторусській язик”. Тут автор зі злісною іронією використовує ілюстрації, які живцем бере з часописів, виданих тим “карпаторусским язиком”. В.Бірчак виступає від імені “прихильника” згаданої мовної мішанини, де одне слово українське, друге – російське, далі – чеське, а разом усе те “карпаторусское”. У “Дружественному вестнику” фейлетоніст вичитав і таке: “Сии невыносимы обстоятельства принудили людей до совокупления в самопомощных дружествах” [21]... Сатиричний ефект твору сягає кульмінації в тому епізоді, де В.Бірчак рекомендує подібні “перлини” вивчати у шкільній програмі. Слід зазначити, що автор надзвичайно тонко продумав емоційну тональність твору: не заперечливо-агресивну, а поблажливо-схвальну. Шляхетними “реверансами” в бік очевидного мовного абсурду В.Бірчак зачепив найвищі реєстри саркастичного звучання фейлетону. Цю ж тему боротьби за чистоту рідної мови на українській території Н.А.Коліні продовжував у сатиричній “Мое?” [25].

Час показав, що настирливості ворогів українства слід віддати належне. Про те, як калічили свідомість українських школярів Закарпаття, навчаючи їх спотвореною граматику Є.Сабова російської мови, Н.А.Коліні писав й у фейлетоні “Гумаґа”. Варто згадати, що ідею написання цього фейлетону В.Бірчак виношував досить довго – від часу, коли у 20-х рр. ХХ ст. почав працю над історичними повістями “Василько Ростиславич” (1923), “Володар Ростиславич” (1930; у вид. 1941 р. – “Велика перемога”), “Проти закону” (1936). Про це довідуємося з листа письменника від 11 січня 1929 р. до А. Крушельницького: “...Свербить мене рука на кілька гумористок в роді латинської мови: “бумаґа і карандаш” – але аж тепер, може, дійду до них. Бач, у мене все багацько всякої праці” [1]. Задум було реалізовано лише в жовтні 1937 р. Адресант у листі не випадково згадує мертву латинську мову – такою ж “мертвотою” віє на школярів від заучування скалічених граматику Сабова чужих слів у фейлетоні “Гумаґа”. Маленькі герої сатири тлумачать “гумаґу” як синонім до понять “здохлий кіт”, “дурень” і до так званої ненормативної лексики [14].

Пафосом незнищенності української нації проіннятий фейлетон “Великоднє яйце”, опублікований у 14-му числі “Українського слова” за 1934 р. Автор під псевдонімом Н.А.Коліні розмірковує над тим, що свіжі сили, нова інтелігенція, спрагла волі і справедливості, можуть з’явитися завдяки наполегливому вихованню молодого покоління з новим світоглядом, із потребою навчатися, з ідеєю рідної мови в письменстві, ідеями демократизму, релігійної свободи, праці для народу – “зі здорового, свіжого яйця виросте здорове курча”, здатне своєю появою налякати противників українського відродження, які хотіли

б несвіже, “русское”, яйце покласти під квочку. Але годі! “...На Підкарпатті воскрес із мертвих народ, засуджений на смерть. Воскрес із мертвих, і на його Великдень прикотилося здорове, свіже українське великоднє яйце”. І це закономірно, вважає автор, бо “не тільки яйце, але й усе, що здорове, свіже – любимо. Все, що здорове, свіже, має велику силу, приковує наше серце, збуджує до себе любов. <...> І зерно виходить селянин сіяти й сіє тільки здорове, свіже – бо яка користь, коли б посіяв зігниле – нездорове, старе – несвіже? Не тільки при матеріяльних добрах любимо здорове, свіже яйце, але тим більше при духових”.

Цією ж ідеєю пройнята анонімна передова стаття з нагоди Великодня під заголовком “До обновленого життя!”. Вона опублікована 1942 р. у берлінській “Українській дійсності” (1941 – 1944), яку редагував В.Бірчак, через вісім років після появи фейлетону “Великоднє яйце”. Провідна думка анонімного допису – заклик до відновлення в українській державі “здорового зерна гетьманської традиції”. У тексті знаходимо вже висловлювану В.Бірчаком в історичних повістях думку про “смерть” як передумову “воскресіння”: “Ідея мусіла тоді упасти – вмерти, щоб тепер тим сильніше воскреснути – відродитися в серці народу” [5]. Далі у статті автор використовує символічні образи з фейлетону “Великоднє яйце”: “Багато зерна впало в нашу рілля, і чому досі не зелениться наша нива? Бо не здорове було це зерно! Цвіль чужих ідей заразила в 1918 році наше зерно, й воно не дало плоду. І нині між здорове, вартісне зерно намішалось багато кукілю ненависти й аморальности, і не буде хліба з такої затроєної ненавистю муки. Здорового зерна, зерна не з чужих нив – а виростлого з рідного поля, з рідних гетьманських традицій прагне український чорнозем. <...> Селянин чистить зерно, призначене на посів, бо тільки здорове зерно дасть здоровий хліб. І українському народові треба зробити у себе порядок з ідеями – викинути спорохнявіле барахло, а задержати тільки здорове зерно” [5]. Поза всяким сумнівом, автором статті “До обновленого життя!” був не хто інший, як В.Бірчак.

Одна з ознак свідомого українця-інтелігента, на думку письменника, – шанобливе ставлення до рідної мови. Усе своє життя невтомний педагог закликав дбати про культуру усного й писемного мовлення, боровся з “язичієм”, безграмотністю, некомпетентністю у всьому. Не остання роль у просвіті населення Карпатської України належала україномовним часописам. До їх числа, звісно, належало “Українське слово” – “один з найцікавіших часописів Закарпаття 30-х рр.” ХХ ст. [41, 280]. В.Бірчак як редактор цього поважного видання, що “відіграло значну роль в утвердженні самосвідомості українського населення краю, у піднесенні його культури та боротьбі за чистоту української мови” [41, 281], ретельно стежив за виконанням коректорами газет їхніх професійних обов’язків. Із цих “спостережень” викристалізувалася сатира “До коректорів”, традиційно підписана псевдонімом Н.А.Коліні. Об’єктом висміювання стали несумлінні працівники українських видань “Свобода”, “Земля і воля”, “Вперед”, “Українське слово”. Письменник складає щиру “подяку” коректорам, які своїм “недбальством, лінивством та своєю розперезаністю” сіють “перли гумору”. І після важкого трудового дня кожен читач може зняти напругу, прогнати на мить усі клопоти, прочитавши в газеті: “Садіть прищепи в заді” або “Земля хай буде йому зером!” І вже від гучного сміху, пише В.Бірчак, бряжчать шибки у вікнах і жура втікає з хати. Сатирик “розпікає” нездар, випитуючи, де вони навчилися такого “мистецтва”, “де є той край лінохів”, з якого вони походять, “де є та криниця”, що з неї черпають “вічно свіжі й свіжі пригорщі гумору”. Завдяки діяльності подібних “фахівців” українські часописи стали лікувати людей від журби й суму власними “дотепами”. За це автор

фейлетону безмежно “вдячний” коректорам. Свою “похвалу” В.Бірчак закінчує словами: “Яка шкода, що Ви не корегуєте всі українські книжки на світі. Кільки веселости, кільки гумору пропадає марно, не доходить до людей!” [17].

В.Бірчак вважав, що людина за будь-яких обставин мусить залишатися істотою мислячою, шляхетною. Вихованню ввічливості, порядності присвячено велику кількість його публікацій: “Про чемність” [34], “Христос вродився” [37], “Як Шугай Микола хотів змінити своє заняття” [38], “Послідовність” [33] та ін.

Наскільки багатоліке у світі добро і зло, настільки багатограними можуть бути людські вдачі. У найрізноманітніших ракурсах розглядає В.Бірчак сутність людської природи у своїх фейлетонах. Його твори пройняті турботою про долю українців. Публіцист пропагує відкритість, чесність, доброзичливість у взаєминах між людьми в побуті й у державних установах. Він осуджує, висміює брутальність, бюрократію, тупість. Найшкідливішою вважає заздрість, бо вона висотує життєві сили заздрісника, нічого не даючи натомість, породжує бажання чинити зло, підлість, руйнує в її носіїв все людське. Чималої шкоди завдає суспільству продажність, особливо коли йдеться про державних чиновників. Ці та інші вади стали об’єктами сатири В.Бірчака. У фейлетоні “Про чемність” автор на “матеріалі” із життя турецького султана переконує читача: “Що не кажи, а таки чемність – то добра, красна річ, така сама потрібна в житті людей, як олій між коліщатками машин”.

У 45-му числі “Українського слова” за 1935 р. у фейлетоні “В день св[ятого] Миколи” Н.А.Коліні оповідає, як до нього прийшов улюблений святий дітей і дорослих і попросив допомогти роздати закарпатцям подарунки. Н.А.Коліні поміркував і сказав, “що таки найліпше буде розділювати не матеріальні добра, а душевні цінності”. Найбільше, зазначає автор, людям бракує честі. Якби кожній особі дати “по два дека честі”, то не стало би підступу, підлості, продажності й лінивства. Божий угодник готовий був допомогти, але: “Стільки честі, скільки треба для поодиноких людей на Підкарпатській Русі – нема у всіх небесних магазинах...”. Цей твір В.Бірчака викликає не сміх, а сум... Гарним стилем написана казка закінчується поразкою добрих намірів посланця з небес і його земного помічника. Письменник іще раз наголошує на тому, що жодна стороння сила не зможе змінити людської сутності, якщо сама особистість не докладде до цього праці, не виявить терпеливості й цілеспрямованості.

В.Бірчак уважав необхідним запровадження духу толерантності, ґречності у взаєминах між журналістами українських видань. Працівники часописів мусили позбутися принципу “бий свій свого, щоб чужий боявся”. Цим проблемам В.Бірчак присвятив чимало публікацій: фейлетони “Попросив мене до себе наш начальний редактор...” [32], “Совітські журналісти на Підк[арпатській] Русі” [35], стаття “Український дух?” [36].

У фейлетоні “Попросив мене до себе наш начальний редактор...” окреслено завдання, поставлені перед автором малого фейлетону: “Багацько бур’яну в нас, є що полоти. Моє завдання, отже, легке. Але моє завдання й тяжке. Маю голити, але так, щоб не зрізати, і – щоб люди виділи, що голю і – не виділи кого. <...> Маю часом і вирвати зуб, але при тому не можу робити конкуренції дантистам” [32].

“Українське слово” було незалежним часописом. В.Бірчак умів так вести адміністрацію редакції, щоб не створювати жодних боргів. Дуже важливою для існування газети була вчасна передплата. Цій темі В.Бірчак присвятив статті “Подерте коліно” [30], “Жовтень – місяць української книжки й преси” [19] та багато інших. Ці публікації пройняті думкою, що без коштів ніщо живе не існує – вмирає. Чи то газета, чи то людина... Н.А.Коліні констатує: “...Нинішній

чоловік складається з душі і з кишені” [30]. Публіцист дотепно й переконливо промовляє до “душі”, щоб витягнути з її “кишені” гроші на передплату.

Дбаючи про розвиток українського часопису, В.Бірчак боронив його від нападок ворожих москвофільських газет. Чимало статей на цю тему побачили світ без авторового прізвища, решта – під псевдонімом Н.А.Коліні. До останніх належать фейлетони “Кінський гуляш” [22], “До Америки” [16], “Наш Кирило Кожум’яка” [26], “Дорогому небіжчикові” [18]. Засиллю чужинської більшовицької ідеології Н.А.Коліні протистояв у фейлетонах “Золотенька гусочко!” [20], “Комуністичний рай” [23]. У них автор викривав агітаційну брехню комуністів. Поширенню згубних ідей сприяла легковажність неосвічених прошарків українського населення Закарпаття.

У численних анонімних статтях велася боротьба із заскорузлістю мислення, тугодумством “русинів”. Війну відмерлим традиціям оголосив Н.А.Коліні у творах “Оселедець” [28], “В гори” [13]. Символом “старих святощів” у цих сатирах виступав твердий знак.

Свіжий струмінь національного відродження привезли із собою в Карпатську Україну галицькі емігранти. Про їхні “битви” за звільнення українців Закарпаття від чужих впливів, про навчання молодого покоління, створення українських підручників і гімназій, про особисті поневіряння в пошуках шматка хліба написано чимало. Бездержавність України таврувала кожного емігранта. Держава покликана захищати своїх громадян, але де ж вона, омріяна українська держава?! Над цим розмірковував у статтях “Давайте емігранта!” [15], “Про пізнавання людей” [10] В.Бірчак. Йому ж належить серія дописів про видатних діячів Карпатської України. Але своїми публікаціями В.Бірчак виховував повагу і вдячність закарпатців до всіх працівників на українській ниві незалежно від місця проживання.

У фейлетоні “Біда з Шевченком” [12] Н.А.Коліні висміює газету “русский народний голос”, яка визнала великого поета “русским”. Автор іронізує: “Ніколи не мріяв... Шевченко про таке високе, таке достойне відзначення! Господи!” Постаті Кобзаря присвячена і стаття “Я не одинокий, є з ким в світі жить!” [9]. У ній наголошено, що Т.Шевченко дуже добре знав історію, розумів, що “немає сучасности без минувшини”, почував відповідальність “перед тінями героїв”. Маємо навчитися у славетного Кобзаря спирати будь-які нові ідеї на історичний досвід людства, щоб не зів’яли вони без “глибшого коріння”, вважав публіцист.

В.Бірчак намагався зафіксувати слід в історії будівництва держави кожного сумлінного працівника. Ще 1924 р. публіцист написав і видав брошуру “Августин Волошин. Єго життя і діяльність”, приурочену до 50-річного ювілею з дня народження й 25-річного – від початку творчої діяльності ювілянта [4].

Неодноразово В.Бірчак писав про О.Духновича [2; 3]. Публіцист вважав його першим педагогом, який “оцінив значіння школи для народа” [7, 93]. Саме Духнович “поставив... завданням свого життя працювати для розвою й піднесення рідного письменства” [7, 89]. І якби навіть нічого більше не написав, окрім свого гімну “Я русин был, есьм и буду”, як поет “остав би однаково дорогой кожному підк[арпатському] русинові” [7, 100]. Цю поезію він умістив у читанці для I-го класу гімназій. Але своїми поглядами на літературну мову О.Духнович сприяв засиллю російської мови на Закарпатті, “ширив погорду до народньої мови ... й до тих людей, які тою мовою говорили” [7, 104]. Такою була позиція В.Бірчака стосовно відомого діяча Закарпаття. Важливим акцентом у сьогоднішній дискусії про творчість О.Духновича має стати вислів відомого карпатознавця О.Мишанича: “Настав час, коли О.Духновича треба очистити від політичного намулу й належно оцінити його діяльність за те, що він зробив

як син свого народу і свого часу, а не баламутити людей балачками про те, що він не зробив і що не міг зробити” [40, 40].

Публіцистика В.Бірчака – свідчення його активної громадянської позиції, причетності до всіх культурних, наукових, суспільно-політичних виявів життя Закарпаття. Жоден публіцист краю не приділяв стільки уваги вихованню молодого покоління. Письменник критикував тугодумство й заскорузлість, відмерлі традиції, розпікав бюрократів, бездарних фінансистів, протистояв наклепам москвофільських часописів. Цьому сприяло запровадження в редактованих ним газетах постійної рубрики “Малий фейлетон”. Публіциста непокоїло все, що компрометувало український лад і служило пропагандою ворожих ідей. Він виховував шанобливе ставлення до української мови, грамотності, професіоналізму. Публіцистичний доробок В.Бірчака – важливий документ доби відродження українського Закарпаття й вияв багатогранного таланту українського вченого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бірчак В. Листи до Антона Крушельницького // ЦДДА у Львові. – Ф. 361. – Оп. 1. – Од. зб. 54. – Арк.8.
2. Бірчак В. Александер Духнович: [Біографічна довідка] // Село: Руська читанка / Упоряд. А.Седлачек. – Ужгород: Карпатія, Мукачєво, 1927. – С. 215 – 219; 2-ге вид.: Ужгород, 1928. – С. 231–235.
3. Бірчак В. Александер Духнович // Наш рідний край. – 1928. – Ч. 8. – С. 227 – 230.
4. Бірчак В. Августин Волошин. Сто життя и діяльність. З нагоди ювілею 50-лїтних уродин и 25-лїтної праці. – Ужгород, 1924. – Ч. 43. – С. 1 – 23.
5. [Бірчак В.]. До обновленого життя! (І смертію смерть поправ...) // Українська дійсність. – 1942. – Ч. 10 – 11.
6. Бірчак В. Карпатська Україна: Спомини й переживання. – Прага: Нація в поході, 1939. – 91 с.
7. Бірчак В. Літературні стремління Підкарпатської Руси: Репринт. – Ужгород: Карпати, 1993. – 192 с.
8. Бірчак В. Петро Карманський – історик “Молодої Музи” // Назустріч. – 1936. – Ч. 7.
9. Бірчак В. “Я не одинокий, є з ким в світі жити!” // Українська дійсність. – 1941. – Ч. 7.
10. В.Б. Про пізнавання людей // Українська дійсність. – 1942. – Ч. 26 – 27.
11. Н.А.Коліні. Авраам роди Ісаака... [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 20.
12. Н.А.Коліні. Біда з Шевченком [Фейлетон] // Українське слово. – 1936. – Ч. 11.
13. Н.А.Коліні. В гори [Фейлетон] // Українське слово. – 1936. – Ч. 23.
14. Н.А.Коліні. Гумага [Фейлетон] // Українське слово. – 1937. – Ч. 36.
15. Н.А.Коліні. Давайте емігранта [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 46.
16. Н.А.Коліні. До Америки [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 32.
17. Н.А.Коліні. До коректорів [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 41.
18. Н.А.Коліні. Дорогому небіжчикові [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 42.
19. Н.А.Коліні. Жовтень – місяць української книжки й преси [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 36.
20. Н.А.Коліні. Золотенька гусочко! [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 18.
21. Н.А.Коліні. “Карпаторусській язик” [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 3.
22. Н.А.Коліні. Кінський гуляш [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 7.
23. Н.А.Коліні. Комуністичний рай [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 20.
24. Н.А.Коліні. Лист до Вп.пана дир[ектора] А.Волошина // Українське слово. – 1938. – Ч. 14.
25. Н.А.Коліні. Моє...? [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 30.
26. Н.А.Коліні. Наш Кирило Кожум'яка [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 36.
27. Н.А.Коліні. “Не хочу, не хочу, не хочу!” [Фейлетон] // Українське слово. – 1938. – Ч. 11.
28. Н.А.Коліні. Оселедець [Фейлетон] // Українське слово. – 1936. – Ч. 13.
29. Н.А.Коліні. Пишу історію Хуста [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 16.
30. Н.А.Коліні. Подерте коліно [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 9.
31. Н.А.Коліні. Полазник і облазник [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 4.
32. Н.А.Коліні. “Попросив мене до себе наш начальний редактор...” [Фейлетон] // Українське слово. – 1934. – Ч. 1.
33. Н.А.Коліні. Послідовність [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 5.
34. Н.А.Коліні. Про чємність [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 16.
35. Н.А.Коліні. Совїтські журналісти на Підкарпатській Руси [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 34.
36. Н.А.Коліні. Український дух? [Фейлетон] // Українське слово. – 1938. – Ч. 12.
37. Н.А.Коліні. Христос вродився [Фейлетон] // Українське слово. – 1935. – Ч. 1.

38. *Н.А.Коліні*. Як Шугай Микола хотів змінити своє заняття [Фейлетон] // *Українське слово*. – 1934. – Ч. 5.
 39. *Луців Л.* Д-р Володимир Бірчак // *Дрогобиччина* – земля Івана Франка. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто, 1973. – Т. 1. – С. 682 – 686.
 40. *Мушинка М.* Розмови з однодумцями: Присвячено світлій пам'яті проф. Олекси Мишанича, д-ра філолог. наук (1933 – 2004). – Пряшів: Фундація “Карпати”, 2004. – 158 с.
 41. *Періодика* Західної України 20 – 30-х років ХХ ст.: Матеріали до бібліографії / За ред. М.Романюка. – Львів, 1998. – Т. 1. – 328 с.
 42. *Рудницький М.* Замість малого фейлетону // *Діло*. – 1923. – Ч. 190.

Отримано 02.10.2009 р.

м. Дрогобич

Наші презентації

КВАДРАТ. ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ КІЇВСЬКА РУСЬ. – КН. 1–2 (СЛІП – XLIV)

Проза: Ганни Костенко “Те, що позбавляє сну (Колаж)”, Вікторії Кобилецької “Тексти-рефлексії”, поезія Маріанни Кияновської, Олексія Зараховича, Надії та Ярини Брилинських. У “Літ. анатомії” – “Мародери” Леоніда Плюща (Париж, Франція).

В.Л.

ВІЙНА. ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ КІЇВСЬКА РУСЬ. – 2010. – КН. 3–4 (БЕРЕЗЕНЬ-КВІТЕНЬ)

Відкриває Дмитро Стус “Війна – це мир...”. У “Прозі” – “Шалінський рейд” Германа Садулаєва (про Чечню), у “Поезії”

– добірка Василя Карп'юка “Там, де дідько каже добраніч”. У “Літ. анатомії” – есе Олега Гірника “Оксана Забужко: від партачів життя до лицарів абсурду”, Наталі Мацибок-Стародуб “Секрети успішної книги від Оксани Забужко”, Оксани Плаксієй “Проблеми спадковості”.

У “Барабані” – розмова Вол. Семенова з Олжасом Сулейменовим. У “Голосі” – “Єдина” (поезія Віктора Ніколаєнка).

Розвідка “Дикороссы – от великих Лук до Красноярска” Юрія Белікова передує поетичним добіркам Валерія Прокошена (Обнінськ), Андрія Власова (Великі Луки), Олександра Казанцеві (Томськ), Анни Павловської (Москва), Сергія Кузнечихіна (Красноярськ), Єлени Крюкової (Нижній Новгород), Костянтина Кондратьєва (Вороніж).

В.Л.

